

Mojemu častivrednemu prijatelju
g. Francisu Godolphinu
Godolphinskemu

Častivredni gospod,

Vaš nadvse cenjeni brat, gospod *Sidney Godolphin*, ko je še živel, je blagovolil dati kaj na moje raziskave in me tudi drugače počastiti, kot veste, z resničnimi izrazi svojega dobrega mnenja, ki so veliki že po sebi, še večji pa zaradi vrednosti njegove osebe.¹ Kajti ni je vrline, naklonjene človekovemu služenju Bogu ali lastni deželi, civilni družbi in zasebnemu prijateljstvu, ki se ne bi nazorno kazala v njegovem ravnanju, ne zato, ker bi jo pridobil po nujnosti ali jo privzel ob priložnosti, temveč ker mu je bila inherentna, sijoča v velikodušnem ustroju njegove narave. Zatorej njemu v čast in zahvalo ter vam z vdanostjo ponižno posvečam to svojo razpravo o politični skupnosti. Ne vem, kako jo bo sprejel svet ali kako se bo odražala na tistih, ki se ji bodo zdeli naklonjeni. Kajti na poti, obdani z ljudmi, ki na eni strani vzdikajo za preveč svobode, na drugi strani pa za preveč avtoritete, je težko iti nepoškodovan med obema točkama. Vseeno pa mislim, da poskus izboljšanja civilne oblasti ne bi smel naleteti na obsodbo pri civilni oblasti in da ga zasebniki ne bi smeli zavračati, češ da imajo to oblast za preveliko. Poleg tega pa ne govorim o določenih ljudeh, temveč (abstraktno) o sedežu oblasti (kakor tista preprosta in nepristranska bitja s Kapitolskega griča, ki so s svojimi glasovi obranila ljudi na njem, ne zato, ker so bili to oni, temveč ker so bili tam),² s tem pa, se mi zdi, ne storim nikomur nič žalega, razen tistim zunaj ali onim (če je kdo sploh tak), ki so tem naklonjeni od znotraj. Morda bodo najbolj v spotiko določena besedila iz Svetega pisma, ki jih ponujam za drugačen cilj, kot jih običajno

¹ [Sidney Gondolphin, 1610–1643, plemič, pesnik, Hobbesov prijatelj in podpornik, padel v državljanski vojni na strani rojalistov. Njegovega brata Francisu Godolphina Hobbes ni poznal osebno.]

² [Po legendi so gosi s Kapitolskega griča opozorile Rimljane na nočni napad Galcev.]

drugi. Ampak to sem storil z dolžno pokornostjo in tudi (zaradi svoje teme) po nujnosti; kajti sovražnik uporablja besedila kot utrdbo, s katere napada civilno oblast. Če boste kljub temu naleteli na splošno neodobranje mojega dela, se mile volje opravičite in recite, da sem jaz pač človek, ki ima rad svoja mnenja in ima za resnično vse, kar reče, da sem cenil vašega brata in da cenim vas; in da sem se zato drznil imenovati (brez vaše vednosti), kar tudi sem,

GOSPOD,

Pariz, 15. oziroma
25. april 1651.¹

Vaš nadvse ponižni in poslušni sluga
THOMAS HOBBS.

¹ [Petnajsti april po tedanjem angleškem koledarju, petindvajseti april po gregorijanskem koledarju, ki so ga že uporabljali v Franciji.]

UVOD

NARAVO (umetnost, s katero je Bog naredil in vlada svetu) oponaša človeška umetnost s tem, kakor s številnimi drugimi stvarmi, da lahko naredi umetno žival. Če je namreč življenje le gibanje udov, njegov začetek pa se nahaja v nekem glavnem notranjem delu, zakaj ne bi mogli potem reči, da imajo vsi *avtomati* (stroji, ki gibajo sami sebe po vzmeteh in koleščkih, kot počne ura) umetno življenje? Kajti kaj je *srce*, če ne vzmet; in *živci*, če ne številne *strune*; in *sklepi*, če ne številni *koleščki*, ki dajejo gibanje celotnemu telesu, kot je nameraval izdelovalec? *Umetnost* gre celo dlje in oponaša tisti racionalni in najodličnejši izdelek narave, *človeka*. Kajti z umetnostjo je ustvarjen tisti veliki LEVIATAN, imenovan POLITIČNA SKUPNOST ali DRŽAVA (v latinščini CIVITAS), ki je le umetni človek, čeprav večji po postavi in moči kakor naravni človek, čigar varovanju in obrambi je bil namenjen; in v njem je *suverenost* umetna duša, saj daje življenje in gibanje celotnemu telesu; *magistrati* in drugi *uradniki* za pravosodje in izvrševanje so umetni *sklepi*; *nagrade* in *kazni* (ki so pričvrščene na sedež suverenosti, z njimi pa se vsak sklep in ud giblje tako, da izpolni svojo dolžnost) so *živci*, ki počnejo enako stvar v naravnem telesu; *premoženje* in *bogastvo* vseh posameznih udov sta *moč*; *salus populi* (varnost ljudstva) je njeno *opravilo*; *svetovalci*, ki mu predlagajo vse stvari, nujne, da jih pozna, so *spomin*; *poštenost* in *zakon* sta umetna *razum* in *volja*; *ubranost* je *zdravje*; *razprtija* je *bolezen*; *državljanska vojna* pa smrt. Naposled, *sporazumi* in *zaveze*, s katerimi so bili deli tega političnega telesa na začetku narejeni, postavljeni skupaj in združeni, spominjajo na tisti *fiat* oziroma *naredimo človeka*, ki ga pri stvarjenju izgovori Bog.

Da bi opisal naravo tega umetnega človeka, bom premislil:

Prvič, njegovo *snov* in *izdelovalca*, ki je oboje *človek*.

Drugič, *kako* in s kakšnimi *zavezami* je narejen; kakšne so *pravice* in *pravična oblast* ali *avtoriteta* nekega *suverena*; in kaj je tisto, kar ga *ohranja* ali *razkroji*.

Tretjič, kaj je *krščanska politična skupnost*.
 Naposled, kaj je *kraljestvo teme*.

Glede prvega se v zadnjih časih zelo zlorablja rek, da *modrosti* ne pridobimo z branjem *knjig*, temveč *ljudi*, zato tiste osebe, ki večinoma ne morejo dati drugega dokaza o svoji modrosti, radi razkazujejo to, kar so po svojem mnenju prebrale v ljudeh, z nenaklonjenimi sodbami, ki jih za hrbotom izrekajo druga o drugi. Toda obstaja še en rek, ki se ga zadnje čase ne razume, s katerim pa bi se lahko resnično naučile brati druga drugo, če bi se potrudile; namreč *nosce teipsum, beri sebe*, kar ni bilo namenjeno, kot se uporablja danes, za odobravanje barbarske države ljudi na oblasti do svojih podrejenih ali za spodbujanje ljudi iz nižjih slojev k nesramnemu obnašanju do boljših od sebe, temveč nas rek uči, da ker so misli in strasti enega človeka podobne mislim in strastem drugega, bo vsakdo, ki bo pogledal vase in ugotovil, kaj počne, ko *misli, meni, sklepa, upa, se boji* itd., in na kakšnih temeljih to počne, s tem prebral in spoznal, kakšne so misli in strasti vseh drugih ljudi ob enakih priložnostih. Pravim, da so si podobne *strasti*, ki so enake v vseh ljudeh, *želja, strah, upanje* itd., ne pa *predmeti* strasti, ki so *zaželeni, strašljivi, up vzbujajoče* stvari itd.; kajti te stvari se zaradi ustroja posameznika in posebne izobrazbe tako razlikujejo in tako lahko jih je skriti pred spoznanjem, da značaje človeškega srca, polne madežev in zmede prikrivajočih, lažnivih, prevarantskih in zmotnih naukov, lahko bere samo on, ki preiskuje srca.¹ In čeprav po dejanjih ljudi včasih odkrijemo njihove namene, je početi to brez primerjave z lastnimi načrti in brez razlikovanja med vsemi priložnostmi, ob katerih bi lahko bila zadeva drugačna, enako kot dešifrirati brez ključa in pustiti, da te v večini stvarih vara preveč zaupanja ali pa preveč nezaupljivosti, v skladu s tem, ali je človek, ki bere, dober ali zel.

Ampak naj človek še tako popolno bere drugega po njegovih dejanjih, mu to služi samo pri njegovih znanjih, ki pa jih je malo. Tisti, ki naj vlada celotnemu narodu, mora v sebi brati ne tega ali onega posameznega človeka, temveč človeštvo, kar je sicer težko, težje od učenja vsakega novega jezika ali znanosti, toda ko bom predložil svoje lastno branje na urejen in nazoren način, bo drugemu ostal le še napor pri ugotavljanju, ali ne najde enakega v sebi. Kajti tovrsten nauk ne dopušča drugega dokaza.

¹ [Prim. 1 Krn 28,9: »Kajti Gospod preiskuje vsa srca in pozna vse misli in namene.«]

PRVI DEL O ČLOVEKU

PRVO POGlavJE O ČUTU

Kar se človekovih misli tiče, jih bom najprej obravnaval *posamezno*, nato pa v *zaporedju* ali odvisnosti druga od druge. *Posamezno* je vsaka misel *predstava* ali *videz* kakšne kvalitete ali druge akcidence ali kakšnega telesa zunaj nas, ki se mu običajno reče *predmet*. Ta predmet deluje na oči, ušesa in druge dele človekovega telesa in z različnostjo delovanja proizvede različnost videzov.

Izvirnik vseh misli je tisto, kar imenujemo ČUT. (Kajti v človekovem umu ni nobenega pojmovanja, ki ni najprej, kot celota ali po delih, porejeno v organih čuta.) Druge so izpeljane iz tega izvirnika.

Poznati naravni vzrok čuta ni zelo nujno za nalogo pred nami in o njem sem obširno pisal že drugje. A vseeno, da bi zapolnil vsak del svoje tukajšnje metode, bom stvar na kratko podal še na tem mestu.

Vzrok čuta je zunanje telo ali predmet, ki pritiska na organ, lasten vsakemu čutu, bodisi neposredno kot pri okusu in tipu ali posredno kot pri vidu, sluhu in vohu; ta pritisk, ki se po posredovanju živcev in drugih strun in membran telesa nadaljuje navznoter do možganov in srca, povzroči tam neki upor ali nasprotni pritisk ali prizadevanje srca, da bi se sprostilo; in ker je prizadevanje usmerjeno *navzven*, se nam dozdeva, da je neka zunanja snov. To *dozdevanje* ali *fantazija* je tisto, kar ljudje imenujejo *čut*, in v razmerju do očesa je iz *svetlobe* ali *oblikovane barve*, do ušesa iz *zvoka*, do nosnice iz *vonja*, do jezika in neba iz *okusa* in do ostalega telesa iz *vročine*, *mraza*, *trdote*, *mehkobe* in drugih takšnih kvalitete, ki jih razbiramo z *dotikanjem*. Te kvalitete, ki jim pravimo *čutne*, so v predmetu, ki jih povzroča, prav toliko številna gibanja snovi, s katerimi predmet različno pritiska na naše organe. Tudi v nas, ki smo pod pritiskom, niso te kvalitete

nič drugega kot različna gibanja (kajti gibanje ne proizvede ničesar drugega kot gibanje). Toda njihov videz v nas je fantazija, enako v budnosti kakor v sanjah. Pritiskanje, mencanje ali udarjanje očesa proizvede neko svetlobo, pritiskanje na uho pa neki šum; in tako tudi telesa, ki jih vidimo ali slišimo, proizvedejo enako s svojim močnim, vendar neopaženim delovanjem. Če bi namreč bili ti barve in zvoki v telesih ali predmetih, ki jih povzročajo, jih ne bi bilo mogoče odtrgati od njih, kot je mogoče opaziti pri zrcalih ali odmevih z odbojem, ko vemo, da je uzrta stvar na enem kraju, njen videz pa na drugem. In čeprav se na neki določeni razdalji realen in pravi predmet zdi navdan s fantazijo, ki jo rodi v nas, je še vedno predmet ena stvar, podoba ali fantazija pa nekaj drugega. Torej za vse primere velja, da ni čut nič drugega kot izvirna fantazija, ki jo (kot sem dejal) povzroči pritisk, se pravi gibanje zunanjih stvari na naše oči, ušesa in druge organe, zadolžene za to.

Toda filozofske šole, osnovane na nekaterih *Aristotelovih* besedilih, na vseh univerzah širom krščanskega sveta učijo drugačen nauk in glede vzroka *vida* pravijo, da uzrta stvar na vse strani odpošilja *vidno species*,¹ po naše je to *vidni zor*, *prikazovanje* ali *aspekt* ali *uzrtost*, prejemanje le-tega v oko pa je *gledanje*. In za vzrok *sluha* pravijo, da stvar, ki jo slišimo, odpošilja *slišno species*, torej *slišni aspekt* ali *slišno uzrtost*, ki pri vstopu v uho povzroči *slišanje*. Pa tudi za vzrok *razumevanja* pravijo, da razumljena stvar odpošilja *inteligibilno species*, torej *inteligibilno uzrtost*, ki pri vstopu v razum povzroči v nas razumevanje. Tega ne pravim zato, da bi oporekal koristnosti univerz; a ker bom v nadaljevanju govoril o njihovi zadolžitvi v politični skupnosti, vam moram spotoma ob sleherni priložnosti pokazati, katere stvari bi se dalo izboljšati v njih; in med njimi je pogostost brezsmiselnega govora.

DRUGO POGlavJE

O DOMIŠLJIJI

Ko stvar miruje, bo, razen če je ne bo kaj potisnilo, večno mirovala in v to resnico ne dvomi nihče. Ampak da bo stvar, ki je v gibanju, večno v gibanju, razen če je kaj ne ustavi – na to je težje pri-

¹ [Gre za aristotelški nauk Tomaž Akvinskega, po katerem spoznanje vključuje prenos *species* (vidne forme) s predmeta spoznanja na duh spoznavajočega.]